

4. A rosszul sikerült házasság és a válás gyakorisága valóban beteges kortünet. Ha ennek a beteges tünetnek a gyógyítása végeztetnének be az elváltak esketésének megtagadását, nem tehető fel, hogy eredményre jutnánk.

5. A Hegyi Beszéd ismert szakaszát nem lehet házassági jognak tekinteni, mert akkor az evangéliumból törvényt csinálunk. Jézus a Hegyi Beszédben az ember természettől fogva való párázna, poligám természetét akarja leleplezni azért, hogy megmutathassa, mennyire hiányzik az ő és az ő üdvözítő munkája életünkben, hogy milyen nyomorultak vagyunk nélküle. Ha jogi kódexnek vennénk a Hegyi Beszédet, nemcsak elváltakat nem lehetne esküdtetni, hanem olyanokat sem, akik gonosz kívánsággal tekintettek már nőre, — szóval senkit se.

6. Karner professzor azt javasolja (Lelkipásztor, 1943., februári szám.), hogy »az egyháznak újból házassági széklet kell felállítani« Addig, ameddig ezeknek a székeknek nincs a polgári életre is kiterjedő hatályuk, éppen azok fümigálnák esetleg döntésüket, akik bíraskodásuk alá tartoznának. Ha meg valami külső tekintélyt kapnának, olyan aprólékos kicsinyes és erkölcszöszködő munkára adna alkalmat (lásd: Meszlényi Zoltán: Házassági köteléki perek az egyházi bíraskodásban c. könyvét), amelyhez sem időnk, sem emberünk nincs.

7. Az egész elválási kérdést nem lehet úgy kezelni, mint valami csak az egyházra tartozó belügyet. Az állam és az egyház viszonyának pontos látásával lehet csak közelíteni ehhez a kérdéshez.

8. Amíg népegyház vagyunk, ténylegesen elismerjük, hogy az állam jogi eljárásai igyekeznek a Tízparancsolat és az Evangélium szellemének megfelelőek lenni. Ha ténylegesen nincs így és mégis fenntartjuk a népegyházi helyzetet, akkor az a feladatunk, hogy minden erővel igyekezzünk megfelelőbb házassági törvényeket kiharcolni és a válások kérdésében is nagyobb szigorot megkívánni. Ha az állam semmiképpen sem hajlandó a jó szóra hallgatni és nyíltan eltér a Tíz Parancsolat és az Evangélium szellemétől, akkor az egyház gondoskodhat az államtól függetlenül, saját hívei számára egy külön házassági jog létesítéséről, de ezzel együtt jár a népegyházi helyzet feladása. Enélkül a lépés nélkül az elváltak esketésének megtagadása igazságtalan is és komolytalan is.

Benczúr László.

Ökuménikus mozgalom és a finn egyház

Ha végig lapozzuk az 1932. évet megelőző finn zsinati és egyetemes közgyűlési jegyzőkönyveket, valamint az egyháznak évről-évre megjelenő évkönyveit, sehol sem találunk még utalást sem az ökuménikus mozgalom munkájára, vagy a finn hivatalos egyháznak ilyen irányú mozgalmakhoz való viszonyára. Ellenben találunk hosszú és részletes leírásokat pl. a Finn Belmissziói Központi Szövetség, a Finn Biblia-Társulat, a Finn Külmissziói Társaság, a Finn Tengerész-missziói Szövetség, az Evangéliumi

Szövetség, a Felébredtek Szövetsége, a Finn Béke-szövetség Központi Szövetségének, a Finn Vasárnapi Iskola-szövetség, a Finn K. I. E., a Sortavalai Evangéliumi Társulat munkájáról és még számos lelki munkáról.

A fentieket figyelembe véve azt a következtetést kell-e levonnunk, hogy ökumenikus munka egyáltalán nem volt Finnországban? Véleményem szerint inkább azt kell megkérdeznünk, mi az oka annak, hogy az egyszerű finn nép körében teljesen ismeretlen, sőt még az akadémikus műveltségűek között is alig ismert az ökumenikus mozgalom munkája? Erre a kérdésre egy gyakorlati és egy tudományos feleletet kell adnunk.

A gyakorlatit így kell megfogalmaznom. Mikor 1941-ben először jártam Finnországban és éppen az ilyen irányú munkáról, másrészt a finn egyháznak az ökumenikus mozgalmakhoz való viszonyáról érdeklődtem, az egyik lelkészársamtól ezt a feleletet kaptam: „A finn evangélikus egyház hitvallásos egyház, ökumenikus mozgalom pedig, amilyenre a stockholmi világkonferencia utalt, csak ott alakulhat ki, ahol ez a hitvallásos jelleg elhomályosodik, vagy egészen háttérbe szorul. Másodszor nekünk, finneknek a református egyház tanítása idegen, a római egyház tanítása pedig egyenesen borzalmas.“

A tudományos feleletet *Johansson Gusztáv* (1844—1930) érsektől kapjuk meg. Életének utolsó éveit teljesen betöltötte az a határozott munka, melyet a szabad szellemű hittudomány és a nemzetközi keresztyén egységre való törekvés ellen folytatott. Ez a harcosszellemű munka, mintegy testámentum jelleggel bír az utónemzedékre.

Johansson teológiájának kutatója, a nagy nevű etikus, Tiilikä professzor azt állapítja meg, hogy az érsek ebben a munkájában szinte a sértő keménységig ment el, sőt még a személyeskedést sem mellőzte, különösen akkor, amikor a svéd érsek, Söderblom Nathan ellen intézett támadást. Johansson azonban az ügy érdekében harcolt és cselekedett úgy, ahogy tett. Johansson egyre csak az Isten ígéjének értékére, a keresztyén hit világfelettségére, a Krisztusban való igaz keresztyénségre és Krisztus eljövételének a világ egyre sötétebb jövődjére feletti győzelmére veti tekintetét.

Gummerus püspök egészen bizonyosan azért mondta az érsek által utoljára vezetett egyetemes közgyűlésen Johanssonnak a következő emlékeztető szavakat: „Az Ön lelke Isten gondolatának magasságában és ragyogó világában időzik és él, és Ön úgy néz le annan ránk, miként hegyről, melynek csúcsa világfeletti magasságokba nyúlik.“ Ezt nem mindenkiről lehet elmondani.

Johansson érseknek a nemzetközi egyházi egységre való törekvés elleni harcához, illetőleg támadásához a külső lökést az 1925. aug. 19—29-én Stokholmban megrendezett világkonferencia adta. Valójában az érsek már sokkal előbb foglalkozott a kér-

déssel. A Herättäjä c. Turkuban megjelenő egyházi lap 1919. évfolyamának egyik számában azt írja, hogy a keresztyénség jelenlegi legnagyobb veszélyét éppen ebben az egységre való törekvésben látja; mert nem hangsúlyozzák a keresztyén hit világfelettsége mellett annak világellenességét is. Márpedig, ahol a keresztyén hit valóságos, állandó lényegét háttérbe szorítják, vagy egyenesen tagadják, ott eltűnik a keresztyénségből a megnyei erő, — Már itt megfigyelhetjük, első akkordját annak a nemsokára bekövetkező nagy harcnak, melyet a svéd egyházi irányzat ellen intézett a finn érsek.

Ugyanebben az esztendőben, tehát 1919-ben az Amerikában készülő nagy keresztyén világkonferencia elnökétől, a chicagói püspöktől, Anderssontól egy meghívót kapott Johansson. Az érsek válasza a legudvariasabb formában, de határozottan elutasító volt. Válaszában arról szólt, hogy a most megrendezendő világkongresszuson a felmerülő és kiáltó, valamint mélyreható ellentéteket el akarják kendőzni. Ezeket mondja: „Az egyház belső egysége mellett a külső egység is be fog következni, de addig az egyháznak sok megpróbáltatást kell kiállania és egy mélyeségs belső megtisztulásnak kell bekövetkeznie.“ Nem nehéz megfigyelni, hogy Johansson itt az igazi egyháznak, a Krisztus testének egységéről és annak eschatológiai megpróbáltatásairól beszél.

A stockholmi konferencia előkészületeinek idején, Johansson több cikket írt a konferencia ellen. Előljáróban csak a címeiket említem: Tévutakon, A hitben és Isten Fiának ismeretében való egység, Ne legyen részed idegen bűnökben, és Az utolsó időkben.

Hogy mégis lássuk Johanssonnak merev álláspontját, szolgáljanak bizonyítékkal a következőkben összegyűjtött citátumok: „Minden egyetemes keresztyén konferencia feladata az, hogy a keresztyén hit és az Isten Fiának ismerete előbbrejusson. Ha az egyetemes konferencia programjából hiányzik ez a célkitűzés akkor annak nincs joga ezer és ezer munkást hivatalos és fontos feladataitól és munkájából olyan foglalatosságra csábítani, mely teljesen idegen a keresztyén hit lényegétől.“

„A stockholmi konferencia „life and work“ programja, melyekben a hitvallási kérdéseket tudatosan és megfontoltan háttérbe szorították, arra irányult, hogy a világháború által megtépázott keresztyénséget új szeretetben egygyé forrasszák.“ Johansson számára ez azt jelentette, hogy a konferencia az emberiség gazdasági és politikai kérdéseivel akar foglalkozni és ezeket a kérdéseket Jézus útmutatása szerint akarja rendezni, hogy itt békességet hozzon létre.

„Ez a program azért nem vezethet jó eredményre, mert a világ megjavulásáról való ábránd vagy remény biblia-ellenes.“ Itt Johansson Mt. 24, 7. 9. és 24-re utal. „De a program azért

sem töltheti be hivatását, mert itt téves szeretetre törekşenek valamint az egész próbálkozást emberi erõnek értelmi törekvésekkel való egyesítésével akarják megoldani.“ „Bizony szükségünk van szeretetre, de nagy szükségünk van a téves szeretet kevesbedésére is. (Rm. 12, 9; I. Tim. 1, 5.)“ „Amikor Jézus azt mondja Mt. 24, 11-ben, hogy sok hamis próféta támad és sokakat megtéveszt, akkor Jézus nem akarja, hogy mi ezeket a hamis prófétákat szeressük.“ „A pusztá ész-hit, vagyis a racionalizmus körülveszi a keresztyénséget, és nekünk éppen ezeket a pusztán észszel hívõket, kiktõl annyit szenved a keresztyénség, kellene szeretnünk a stockholmi világkonferencia alaptanításai szerint, sõt a szeretetben az ilyenekkel együtt kellene tanácskozni és el kellene határozni annak az új krisztusi léleknek, a népek közötti terjesztését.“ Ezt a gondolatsort folytatva, ezeket írja: „Isten akarata az, hogy a gonoszt elválasszam a jótól, de a sötétség hatalma e kettõt összeakarja keverni. A pusztá ész-hit nem hisz a Krisztus újra-eljövételében. Azért munkálkodik emberi erõvel. Meg lehet ugyan próbálni, de mindenki egyszer rá fog jönni, hogy az emberi erõ nem használ itt semmit. A stockholmi konferencia, ha abból egyáltalán valami is származhat, a tragédia színhelyévé lesz, mert megmutatja majd, hogy miként csúszik lefelé a keresztyénség.“

A „Tévatakon“ címû cikkében Johansson világosan feltárja azt az elõbb említett téves szeretetet, és ugyanebben az írásában synkretizmussal vádolja Söderblom érseket. Így ír: „A keresztyénség körében kizárólag az Igazság Léleke építhet igazi egységet. Ahol nincs meg a keresztyén igazság és az azzal járó Lélek, ott nincs keresztyén szeretet sem. És itt van a stockholmi világkonferencia főhibája, hogy t. i. az általános szeretetet, mely csak téves elképzelés és semmi más, állítja oda a keresztyén népek összekötõ kapesa gyanánt. Az ilyen u. n. keresztyén szeretet, mely nem a keresztyén hit igazságainak ösvényein halad, a lélek szennyét idézi elõ, mely mindenek között a leggonoszabb. És az az egyetemes életújítás, melyet a stockholmi világkonferencia kitűzött céljául, emberi erõvel el nem érhetõ. A bûn hatalom, melyet a stockholmi világkonferencia programja úgy látszik nem ismer.“ „A tiszteletreméltó svéd érsek még professzor korában így írt egy stockholmi lapban: „A keresztyén hit igen sok forrásból összegyűjtött új vallásalapítás. Izraelbõl és keletrõl, Görögországból és Alexandriából, Rómából és a germánoktól nyerte maradandó értékét, vagy a múlandó anyagát. A keresztyén hit még nem befejezett valami. Még nem zárhatjuk le az ajtókat. Elõttünk van a feladat, hogy egyesítsük a messiás keletet és India lelkét azzal, ami bennünk van:“ (Stockh. Tidn. 1911. szept. 13. számában.)

„A hitben és Isten Fiának ismeretében való egység“ címû cikkében minden munka alapfeltételére irányítja rá Johansson figyelmünket. Többek között ezeket mondja: „Krisztus annak a lelki templomnak az alapja és szegletekõve, melyre a keresztyén-

ség épít és amelyben a keresztyén embernek élő kőként kell elhelyezkedni.“ A finn érsek felelősséget érez népe iránt és meg akarja védelmezni az idők hömpölygő áradatával szemben „A hitetlenség és a pusztá ész-hit hatalmas folyóként hömpölyögnek a népek életében és már nagyon sok veszedelmet okoztak. A finn nép körében sokkal többet őriztek meg az atyák örökségéből, mint bármely más nép körében, legfeljebb Anglia őrzött meg többet. És nekünk arra kell figyelnünk, hogy ezt a drága örökséget el ne veszítsük.“

A „Ne légy részes idegen bűnökben“ című cikkében pedig ezeket írja: „A svéd érsek fáradozásának gyümölcse, mint köztudomású — a stockholmi világkonferencia, de ő hivatalosan megtagadta a Krisztusnak testben való feltámadását. És a stockholmi világkonferencián volt olyan csoport is, mely tagadta Krisztus istenségét. Az ilyen konferenciához való csatlakozás nagy vétet eredményez. Miért nehezedik sokszor egy népre, vagy egyénre annyi sok bűn? Azért, mert vétet szült magának gonosz cselekedetekkel. Az írás azt mondja: Ne tévelyegjetelek, Isten nem csúfoltatik meg, mert amit vet az ember, azt aratja is. (Gal. 6, 7).“ Johansson tehát a népe iránt érzett szeretetből óva inti a keresztyéneket az idegenek bűneiben való részeseéstől, hogy Isten sújtó keze büntetni ne kényszerüljön. De tekintsük a fenti cikknek, egy még keményebb részletét: „A svéd érsek hivatalosan is hangoztatta kortársai körében, hogy sem a hit sem a keresztyén hit igazságai többé már nem tudják összekötni a keresztyén népeket, csupán az egyetemes szeretet, a tulajdonképeni igazi szeretet, mellyel Krisztus szereti az övéit. Nála azonban ez pusztán névleges, mert nem a Krisztusban való hit által születik és nem is a Krisztus Lelkének szüleménye. Ez a szeretet a racionalizmus gyermeke. És a svéd érsek együtt dolgozik a racionalistákkal, sőt dieshimnusz zeng a szocialista Brantigról és Ebertről. Ez a világ és ennek a szeretete nem akar a bűnről lemondani és nem akar megtérni. A stockholmi világkonferencia ennek a haladó keresztyén világnak a követe. Mi a keresztyén népek idejéről beszélünk, de a biblia ezt pogány időknek nevezi. A keresztyén hit sok jót eredményezett már a népek életében, de a politika általában keresztyénietlen és csupán az illető nép saját érdekeinek követeléséből áll. A stockholmi világkonferencia nem képes a népeknek ezt a természetét megváltoztatni. A keresztyén ember gazdasági téren is a szeretet törvényei szerint akar élni, de a világ továbbra is csak a saját győzelméért küzd. A stockholmi világkonferencia nem képes a világ természetét megváltoztatni. Ami pedig a szociális kérdéseket illeti, ott még nagyon sok a javításra szoruló. Az osztályharcot, melynek indítóoka a hatalomra való sóvárgás a stockholmi világkonferencia nem képes legyőzni. Ennek a világkonferenciának a követei elsősorban racionalisták, kik a világbékét akarják és úgy gondolják, hogy meg is tudják valósítani, bár a bűn, melynek ítéletes következménye a háború, egyre nő.“

Johanssonnak az volt az érzése és gondolata, hogy e jelen nemzedék a világ végét megéli. Ebből származik, hogy sokszor és sok helyen, komolyan arra emlékezteti, hogy mennyire nagy az összevisszaság, melynek elrendezése Isten szemszögéből egészen hiábavaló. „Az utolsó idők“ című írásában éppen ezekre hívja fel a figyelmet. „Tudjuk, írja ebben a cikkében, hogy a biblia utalásai az utolsó időkére (Mt. 24, 7. 9—14; Mt. 10, 21; Mt. 24, 42. 44. II. Tim. 3, 1—5; II. Tim. 4, 7.) milyen valóságizűek éppen a mi korunkban. De ebből a szempontból a stockholmi világkonferencia tisztára üres utópia. Nem képes ez a Lélek templomát építeni, mert tagjai között éppen úgy megtaláljuk a Krisztusban hívőket, mint a Krisztus-tagadókat. Ez a világkonferencia pedig arra vállalkozik, hogy megújítsa az emberiség politikai, gazdasági, szociális berendezését, mely így ahogy van, egészen elmúlásra van ítélve. De a hit dolgait, melyekkel fel lehetne építeni az új templomot, háttérbe szorítják. Micsoda óriási ellentét! A stockholmi világkonferencia összehívói nagy tévedésben élnek. Ki tudja jobban, hogy mi a keresztyénség jelen feladata, a Krisztus-hit és az apostolok, vagy a világkonferenciák létrehozói?“

Arra lehetne gondolni, hogy Johansson és az ő elvét vallók talán esendesebbre fogták szavukat, miután látták, hogy a konferencia milyen komoly és alázatos szellemben munkálkodott, sőt egyértelműen ott is elismerésben volt része, ahol először kértelkedéssel fogadták. De nem. Nézzük csak Johansson 1926-ban írt cikkét a stockholmi világkonferenciáról. „A stockholmi világkonferencia az antikrisztusi hatalom első világkonferenciája volt. Egészen a keresztyén hiten kívül mozgott, sőt erősítette az antikrisztusi hatalmat.“ Johansson állásfoglalása az ökuménikus mozgalommal szemben, szinte ceterum senseová válik. Szerinte minden módon megakadályozandó. A kérdés most már nem a stockholmi vagy az 1927-ben megrendezett laussanni konferencia bírálata, hanem egészen ebben a megállapításban foglalható össze: az „ökuménikus hit valóságban a keresztyén hittel szöges ellentétben van.“

„A lutheranizmus vagy másképp az ökuménikusok és a pápizmus“ című írásában Johansson mintegy profétai módon arra vállalkozik, hogy megjövendőlje az ökuménikus mozgalom jövőjét. Miután meghatározza az igazi lutheri magatartást eikke elején, így ír tovább: „Egészen más alapokon mozognak az u. n. ökuménikusok. Az egészen természetes, hogy a népek közelebb szeretnének jutni egymáshoz és megpróbálják a béke gondolatát is előbbrevinni, amennyire az rajtuk áll. De az u. n. ökuménikus-hit különös hit akar lenni; hitbelileg akarja az egyes népeket egyesíteni, de ez a hit egészen más, mint a keresztyén hit. A stockholmi konferencia az egyház feladataivá teszi a világ dolgait is. Azt tanítja: Tedd félre mennyei elhívásodat, hagyd el a keresztyén hit világleflettségét. És mindez voltaképp végzetes lemondás a keresztyén hitről. A világ dolgainak intézése az állam

feladata. Az azt teszi, amit megtehet. De az egyház nem ugorhat be annak helyébe, hogy most ő kezdje megcsúszni mind azt, amit a világ eddig nem tett meg. A keresztyén ember sóként és világosságként hat a világban, de az egyház feladata egészen más, sokkal magasabb. És mikor ez az új-hit azt gondolja, hogy a világi létformákat meg tudja változtatni, esatlakozni fog, mert Krisztus és az apostolok az utolsó időköt feletébb borzalmasaknak írják le.“

A lusannai konferenciáról Johansson így nyilatkozik: „Nem volt ott hit egyáltalán és mégis ökümenikus hitről beszélnek. Bizony szégyelhetik majd gyermekeink és unokáink azt az elvetemültséget és csalárdságot, melyben a világkonferenciák esodálói leledzenek. Ökümenikus-hit nincs és ha e nevet mégis használják, az csúf-név csupán. Ez a hit nem fejlődés felfelé, hanem csúszás lefelé. Eltér Luther hitétől a katholicizmus felé. Az új hit, az u. n. ökümenikus-hit nagy tévelygése abban van, hogy ebből a világból való. Minden ökümenikus munka és fáradság egészen hiábavaló. Úgy látszik, hogy a keresztyén világkonferenciák nem ismerik azt az alapvető törvényt, hogy az életre vezető út a halál mellett visz el.“

Az ökümenikus gondolat megértéséhez még Johansson eschatologiai állásfoglalásánál is meg kell állnunk egy pillanatra. Johansson eschatologiai állástoglalása minden tettét meghatározta. Minél öregebb lett, annál sötétebben látta az emberiség jövődójét. Arról is volt már szó az előbbieken, hogy Johansson keresztyénsége a Krisztus-várásban esűcsosodott ki. A világ megújulása az idők végén fog bekövetkezni a Krisztus erejével. A segítség felülről jön. Azt írja Johansson: „A nagy világkonferenciák nem várják Krisztus eljövetelet, hanem azt gondolják, hogy emberi erővel is megújíthatják az emberiséget, amit pedig csakis az eljövendő Krisztus tehet meg.“ Természetes, hogy itt Johansson elsősorban az Isten országáról alkotott felfogás ellen foglalt állást. „Isten országának eljövetele egy cseppet sem függ az emberi akarástól, vagy az ember erejének megfeszítésétől.“ Közben ezt írja: „A stocholmi világkonferencia nem képes a kozmikus létet megújítani, mert mi a vég felé közeledünk, mikor is amenny nagy robajjal aláhull és a nagy forró-ágban az őselemek mind elpusztulnak. A keresztyénség pedig új eget és új földet vár, melyben igazság lakozik. (II. Pét. 3. 10. 13.). Körülöttünk minden azt bizonyítja, hogy az emberiség lefelé csúszik az Isten ítélete felé. És Krisztus minden biztonnyal megújítja ezt a világot.“

Johansson számára ez az eschatologiai állásfoglalás az Isten oltalmára való teljes ráhagyatkozást jelent és így bár szíve tele volt szomorúsággal, mégis a világ vezetésére vonatkozóan nagy gondatlanságot tanusít. Azt mondja hogy „a stocholmi konferencia a világ minden gondját a keresztyénségre veti. Az egyház nem keveredik az állam feladatába. A földolog

az, hogy az egyes keresztyének hűségesek legyenek azon a helyen, ahová Isten állította őket.“

Nem vádolható Johansson azzal, mintha az ilyen keresztyénség az aktivizmustól eltértené őt. Élete és munkája tele volt népe és egyháza iránt érzett szeretettel és az érettük való fáradozással. Itt, különösen az egyházi diakonia javára végzett munkáját kell megemlítenünk.

Johansson felfogása szerint az ökumenikus egység nem keresztyén egység, mivel ez utóbbi csak Krisztusban érhető el. Johansson Ef. 4, 13-ra utal; a keresztyénségnek a hitben és Isten Fiának ismeretében való egységre kell törekednie. Mint már az előbbieken is láttuk, az érsek a „Krisztus mibennünk“ fogalmának mélységes értelmét világítja meg. Ha valaki Krisztusban van, az ugyanakkor Isten teremtésének is a részese. Ebből kifolyólag Johansson számára egészen lehetetlen volt az ökumenikus egység emberek és az egyház között. Olyan emberekre gondolva, kik nem ismerik el a Krisztust vagy pedig a keresztyénség világfelettsége mellett valami egészen idegen vallást képviselnek és az ujjászületés követelményét is letagadják. „Igaz s feltétel nélkül elfogadandó, amit pl. Jézus főpapi imádságában mond: hogy mindenek eggyé legyenek. (Jn. 17, 21—23.) De éppen ökumenikus körökben magyarázzák hamisan azt a jézusi mondást, midőn ezekben a szavakban arra keresnek támasztékot, hogy akármilyen egységet megvalósíthassanak. Jézus itt egészen szigorú értelemben használja az egységet. Azt mondja Jézus, hogy: mindnyájan egyek legyenek, mint Te énbennem Atyám és én Tebenned, hogy ők is egyek legyenek mibennünk.“ Johansson szerint a keresztyén egység ebben leli alapját.

A kérdés most már az, hogy Johansson, aki maga nem volt jelen a stockholmi világkonferencián, kaphatott-e teljes és tökéletes benyomást a konferencia szelleméről. Johansson ugyanis még azt a lehetőséget sem veszi számításba, hogy a konferencián a hibás egység mellett talán lehetett egy bizonyos helyes egység is.

U. Paunu, a Finn Missziói Szövetség akkori elnöke pl. a konferencia legfontosabb és legfigyelemreméltóbb jelenségének azt tartotta, hogy az valóban ökumenikus volt. *Paavo Virkkunen* szerint, a konferencia összekapcsoló pontja éppen a Krisztus Lelke volt. De idézzük magát Virkkunent. „Ez a láthatatlan Lélek hatalmas munkát végzett a konferencián. Aligha volt a résztvevők közül egy is, aki ne kapott volna részt belőle, vagy kizárhatta volna magát annak hatásából. Valóságga lett tehát, hogy az emberiség és a keresztyénség egyedei számára ez a belső egység nagyobb, mint bármely különleges valami, amely ugyanis elválasztja az embereket egymástól. Ez a lelki egység, véleményem szerint, a világkonferencián megtapasztalt legnagyobb élmény.“

Az előbb idézett két theologus, mint résztvevők nem

egyedülálló jelenségek a konferencia ilyen irányú bírálatában. — mondja Tiililä professzor — bár az is igaz, hogy ők nem a lényegénél fogták meg a konferenciát, mégis figyelmen kívül nem hagyhatók.

De nézzük tovább Johanssont. Elítéli az ilyen világkonferenciákat azért is, mert a synkretizmus veszélyét nem kerülhetik ki. Azután azért is elítélendőek a világkonferenciák, mondja Johansson, mert ebből a világból valók. „Ez meg abba az irányba vezet, hol a keresztyén hit elvilágiasodik éppen azért, hogy annak világlefektetését és világellenességét háttérbe szorítja. miáltal az ember számára otthonossá teszi az evilágit.“ Az lehetne mondani, hogy Johansson harcának ez a legközponthibája. Nem csupán egy theologiai (pl. eschatologiai) kérdésről volt itt szó, sem pedig u. n. lelki-munka folytatásáról (mint pl. az ökümenikus mozgalom szociális és politikai törekvéseiről) vagy arról, hogy milyen formában jelentkezik itt a keresztyén-ség (az egységre és a szeretetre fordítva a figyelmet); itt magáról a keresztyén hitről volt szó. Itt érkezünk el a harc alapjához. Ha azt kérdezzük Johanssontól hogy ökümenikus mozgalom Istentől van-e vagy sem? Johansson válasza feltétlenül tagadó: „A stockholmi világkonferencia tökéletesen istentelen volt.“

Annak a személynek, aki ilyen ítéletre mer vállalkozni és egy egész egyházat ebben az ítéletben vezetni, és mintegy közvéleményt formálni, látnia kellett ennek az ítéletnek szörnyű nagy horderejét.

Nekünk viszont meg kell látnunk, hogy abban az időben Johansson ezzel az álláspontjával majdnem teljesen egyedül volt a világban, mind a protestáns, mind a katolikus oldalon. Ott állt szinte fenséges bíróként, miközben a bibliára irányította a keresztyén-ség figyelmét. Bárhogy ítéljük is meg Johansson cselekedetét, egy dolog bizonyos, hogy az, aki ezt megtette és a harcot végig állta, hatalmas theologiai cselekedetet vitt végbe, melyhez hasonlót még az egyháztörténelem során is csak elvétve találunk. Az ilyen egyéniségben a reformátorok hűségéből és bátorságából kellett jó résznek lennie, ki munkáját akkor is folytatja, ha egyedül marad. (Tiililä).

Bírálatában az érsek főleg a lényegre irányította tekintetét és a mellékkörülmények szinte figyelmen kívül maradtak. Mivel az ökümenikus mozgalom alapjai szerinte istenteleneknek mutatkoztak, nyilván annak semmiféle megnyilatkozását nem méltatta figyelemre. Az egyes felekezeteknek az a törekvése pl. hogy tudományos úton jobban és többet foglalkoznak egymás megismerésével, valóban nagy eredménye a stockholmi világkonferenciának, és ez Johansson számára egészen háttérbe került.

És meg kell látnunk ezt is: Johanssonnak az ökümenikus mozgalommal való harca bizonyoság arról, hogy ő mennyire benne gyökeredzett a lutheri hitfogalomban!

Innen magyarázható, hogy a hivatalos egyház is olyan mereven elzárkózott az érsek idejében minden ökümenicitástól.

Sőt azt kell mondanunk, hogy az érsek hatása még ma is megmutatkozik a finn egyházi életben, midőn arra a ma is élő fiatal gyakorló lelkészre gondolunk, akit cikkem elején idéztem.

Ökumenikus munka Finnországban mégis található, s véleményem szerint ez is áldást jelent a finn egyház számára.

Ezekután már csak a felsorolásra szorítokozom. Johansson érsek 1930-ban meghalt. Az 1932—36 éveket magába foglaló, a finn egyház munkájára vonatkozó Évkönyv III. részében a XII. fejezetben az egyházak közötti közös munkáról már részletes leírást találunk.

Finnországban az evangélikus egyházon kívül még egy másik népegyház, a finn görögkeleti egyház is élénk munkát fejt ki. Elismert vallásos közösségek között kell megemlíteni a: katolikus egyházat, a finn püspöki methodista egyházat, a finn baptista gyülekezetet, a finn szabadegyházat, a finn evangélikus szabadegyházat, a finn szabad evangélikus gyülekezeti szövetséget, a finn katolikus szabad egyházat, a Mózes-hitű gyülekezetet, a görögkeleti egyesületet Viipuriban és a finn mohamedán gyülekezetet.

Mind az evangélikus, mind a finn görögkeleti egyház legfelsőbb vezetését az állam gyakorolja. Az évkönyv most következő részét szövszerűen idézem: „Egyéb figyelemreméltó közös munkáról e két egyház között nem lehet beszélni. Az evangélikus egyház viszonya a többi egyházakhoz az elmúlt időszakban (tehát 1932—36) kielégítő volt.“

A finn egyháznak (evang.) más országok egyházaihoz való viszonyáról t. k. csak az egyházi törvények megváltoztatása óta lehet beszélni. Ez 1933. dec. 22-ikén lépett életbe. Azóta lehetőségessé vált a finn egyháznak a többi államok egyházaihoz való viszonyát kiépítenie. A finn evangélikus egynaz képviselői eddig is fenntartottak valamilyen kapcsolatot a külföldi egyházakkal, ez azonban még félhivatalosnak sem volt mondható. De a jelzett idő után ez a kapcsolat-kiépítés nagy lépésekben haladt előre. Így pl. az észti és a svéd evangélikus egyház püspökeinek beiktatásánál a finn egyház egy-egy püspökével mindig képviseltette magát.

Az észti egyházak közötti munkát elmélyítették a különböző skandináviai lelkész-gyűlések, melyek sorrendben a következők voltak: 1933-ban Helsinkiben, 1936-ban Visbyben, majd 1941-ben Lapuaban. Az ökumenikus gondolatot mélyítették el a skandináviai püspökök találkozásai is. 1933-ban Naataliban, 1936-ban Langesöben. Az előbbi Finnországban, ez utóbbi Dániában. Itt kell megemlíteni, bár nem kifejezetten skandináviai jellegű volt, az 1935-ben Tallinban és 1937-ben Budapesten rendezett finn-ugor lelkészkonferenciákat, melyeken a finn egyház lelkészi kara igen szép számmal képviseltette magát.

A finn evangélikus egyháznak idegen egyházakhoz való közeledésében legfontosabbak a finn és angol egyházak közötti tanácskozások. Az első ilyen tanácskozást 1933-ban, a másodikat

1934-ben tartották. Ezekre a tanácskozásokra az angol püspökök minden 10. évben megrendezett u. n. londoni Lambeth-konferenciája adta meg az indítóokot. Az egyik ilyen Lambeth-konferencián 1920-ban megbízták a canterbury érseket, hogy teljes úrvaesorai közösséget hozzon létre a külföldi keresztyén egyházakkal. Ennek kapcsán készítették el az angol és svéd egyházak közötti egyességet; Johansson halála után pedig immár a finn egyházzal való egység kiépítésére irányuló tárgyalások ideje is elérkezettnek látszott. Miután evégből a canterbury és turkui érsekek követői találkoztak és a jelzett tárgyalás anyagában, valamint a tárgyalásokra meghívandó bizottság személyeiben is megállapodtak, 1933-ban a londoni Lambeth-konferencián, 1934-ben pedig Helsinkiben tartották meg az ilyen irányú tárgyalásokat.

A tanácskozásokon 1) a biblia auktoritása, 2) hitvallások, 3) a szentségek és 4) a történelmi püspökség kérdése került előtérbe. Tárgyaltak még az angol egyháznak a finn egyház missziói munkájához való viszonyáról. A tanácskozásokban kitűnt, hogy a finn egyház számára az volt a legfontosabb, hogy a hit által való megigazulás tana tisztán őriztessék meg, az anglikán egyház pedig azt látta legégetőbb kérdésnek, hogy megőrizze a valóban teljes szentségeket és a felelősségteljes egyházi hivatalt. Angol részről szó volt az apostoli successio kérdéséről, a püspököknek a pap- és püspökszentelési szolgálatáról. Megegyeztek abban, hogy a lutheranizmus nagy értékét jelenti az Isten szabad bűnbocsánatának hirdetése, melyet mint örökséget kötelessége az egyetemes keresztyénség lelkére helyezni. A két egyház közötti tárgyalás végeredményeit magába foglaló jegyzőkönyvből az angol egyház a maga részéről a következő két pontot iktatta törvénybe: 1) Ha a turkui érsek egy finn püspök szentelésénél a canterbury érsekhez fordul segítségért, a canterbury érseknek joga van ehhez hozzájárulni. 2) Ha a finn egyház egy tagja az angol egyházban kíván úrvaesorát venni, engedjék meg az neki.

Nem kevésbé figyelemreméltó, hogy a két egyház közötti tárgyalásnak azt a részét, mely a hitvallásokra vonatkozott, így különösen a hit által való megigazulás tanát, az angol egyház hitvallás-könyvében és a Common Prayer Bookban is feljegyezték.

Látjuk mindezekből, hogy a finn evangélikus egyház nem zárkózott el és nem zárkózik el ma sem a komoly és valóban ökumenikus jellegű munkától. Ez a munka azonban valójában mégis egészen más természetű, mint amilyen a stókholmi világkonferencia egységre való törekvéseiben megmutatkozott.

FORRÁSMUNKÁK:

Molnár Rudolf

1. O. Tiitilä: Uuden elämän etiikka, Helsinki, 1940.
2. Suomen Evankelisuteriläinen kirkko, Vuosina, 1932—1936. Sortavala, 1938.
3. Suomen Vuosikirja XIII. Sortavala, 1939.
4. Es a szövegben említett jegyzőkönyvek.